

Az Epikurosz paradoxon értelmezései

Az állatokat az irodalom vagy a művészet nagyon gyakran használja az emberi viselkedés leírására. A zoomorfizmus jelenthet állattá változást, istenség állatalakban való megjelenését, állat-őst, vagyis más állatoknak vagy nem állati dolgoknak állati formákkal vagy állati tulajdonságokkal való felruházását. Az antropomorfizmus az előzővel ellentétben a másik irányból közelít: emberi szempontból nézi az állati vagy nem állati viselkedést, miközben a zoomorfizmus az emberi viselkedést szemléli az állati viselkedés felől. Zoomorfizmus és antropomorfizmus az összes kultúrában megtalálható valamilyen formában. Gyakran egy-egy állatot emberi tulajdonsággal ruháznak fel, ami sokszor összefügg az adott állat életmódjával, mozgásával, viselkedésével: bölcs bagoly, ravasz róka, okos és hűséges kutya, makacs öszvér, buta szamár, fürge nyúl stb. Más esetekben az állatok szimbolikus tartalmak hordozói, ami hozzájuk fűződő emberi cselekvésekre utal, ilyen például az áldozati bárány.

A tanító célzatú állatmese, fabula, szintén minden nép kultúrájában megtalálható. Az európai hagyományban leggyakrabban az ókori görög Aiszóposz meséire szokás hivatkozni, de a Batrakhomüomakhia (békaegérharc) is ókori görög eredetű, a Homérosznak tulajdonított komikus eposz, amit Csokonai Vitéz Mihály fordított magyarra. A címnek megfelelően békák és egerek háborújáról szól, aminek az olümposzi istenek közbeavatkozása vet véget az antik hőseposzok paródiájaként. Jean de La Fontaine Tücsök és hangya meséje szintén közismert, ebben szintén két emberi viselkedés típust állít szembe egymással: a szorgalmas dolgozót, a könnyelmű bohémmal. Elöljáróban azért említem ezeket, mert szobrászként túlnyomóan állatokon, néhol emberei figurákon alapuló alkotói vonal foglalkoztat jelenleg részben azért is, mert ezáltal súlyosabb kérdéseket is meg lehet könnyed modorban vagy humorosan fogalmazni.

Az IMDK-ra beadott három szobor egy sorozat részét képezi, ami a *Bűnösök is isznak a borból* című hallgatói csoportos kiállításon szerepelt 2024. februárjában. A kiállítás témája a vallás problematikája volt. „A vallásos elképzelések, és az ezekhez idomított családi struktúra gyerekként sokszor törvényszerűen hatnak, holott a hit maga személyes asszociáció. Ahogy ébred az emberi tudat, repedések jelennek meg a mások által felépített, makulátlan világképen. Konzekvens válaszok talán betömhetnék falainkon a hibákat, de már a kérdések feltevése is tiltott, büntudatot kelt.”¹ A vallás tárgya számomra távoli témának számít, ellenben a bibliai történetek sokszínűségét mindig is érdekesnek véltem. Érdeklődésemet mások által a vallásba vetett hitük megértésébe fektettem. Előítéletek nélkül ültem le, sokszor hosszas órákba csapó

¹ <https://www.mke.hu/kiallitasok/aula.php?mid=F0z2lFogeuqhRG8hyqcawD>

diszkurzusokba, vallásos, valamint vallásos családból származó barátaimmal és ismerőseimmel. A legérdekesebbeknek azok a kérdések bizonyultak, amik számomra logikai ellentmondásokat jelentenek: hogy viszonyul egymáshoz a jó és a gonosz és vajon mindkettő Istentől származik-e?, eleve elrendelt minden vagy valóban létezik szabad akarat? Tisztában vagyok vele, hogy teológusok és filozófusok már sokszor foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel és meg is válaszolták azokat.

A jó és a rossz kapcsán találkoztam Epikurosz, ókori görög filozófus, aki az élet mértékletes élvezetét helyezte tanításai középpontjába, egyik paradoxonába. Eszerint, ha Isten és a rossz is létezik a világban, akkor Isten mindenhatósága kérdőre vonható, vagy ha mégis mindenható, a mindentudása kérdőjelezhető meg a rossz jelenlétében. Ennek az egyik szintén ókori cáfolata szerint a világban nem létezik a rossz, mert Isten nem teremthet rosszat, mert csak jó és a hiányos/ befejezetlen jó létezik. Sokszor a „rossz” egy nagyobb, még befejezetlen jó része, látszólagos vagy esetenként szükségszerű következménye, melyet hiányos tudásunkkal nem mindig fogunk fel.

A szabad akarat kérdésében pedig Boethiushoz jutottam el. A VI. századi pogány filozófus a börtönben írta meg *A filozófia vigasztalása* című művét, amelyben a raboskodó filozófust a filozófiát megszemélyesítő nőalak látogatja meg és segíti a dolgok megértésében. Leírja Fortuna (szerencse) kerekét – egyszer fenn, egyszer lenn, majd az 5. könyvben a Filozófia elmagyarázza neki, hogy a vakszerencse kerekét az Isteni Gondviselés irányítja. Ezen a módon Boethius, bár sehol nem említi a kereszténységet, éppen a szabad akarat és az eleve elrendelés ellentmondást próbálja feloldani. Éppen emiatt pogány volta ellenére, Boethius az egyik legtöbb fordított filozófusnak számított a középkorban, a szerencse kereke pedig számos ábrázolást ihletett.

A fentebb említett kérdések körüljárása után kezdtem neki a szobrok kitalálásához. Már az elején elhatároztam, hogy a szobrok kettő vagy több kompozíciós elemből fognak állni. Amennyiben a kompozíciós elemek valamelyik tagja egy szervetlen tárgy, azt nem megmintázásával, hanem „readymade” tárgyként történő bekomponálással adnám hozzá a munkákhoz. Egy háromtagú szoborcsoport elkészítésére esett a döntésem, melyek külön-külön is megállják a helyüket. Ez azt jelentette számomra, hogy olyan biblia vagy vallási témát keressek, melyek egyfajta ellentmondást képeznek számomra. Így jutottam el az alábbi témákhoz:

- *A negyedik ajándék / Arany, tömjén, mirha, és...* – Jézus születése
- *A bárány* – háború és a vallás kapcsolata
- *A tudás almája* – Ádám és Éva megkísértése a paradicsomban

Jézus születésének előre elrendeltetett célja az emberiség megváltása bűneitől, halálával. Számomra a szabad akarat itt a legfontosabb kérdés. A szobor a kis Jézust ábrázolja, egy halom szénán, miközben egy szarka ül a kinyújtott kezén, egy szöggel a csőrében. A három napkeleti bölcs után, negyedik látogatóként a szarka a szeggel az eljövendő kereszthalál szimbóluma, ahogyan a Szűz Mária ábrázolásokon gyakran megjelenik a kardvirág, ami Mária Jézus halála miatti szenvedéseire utal. A két szereplő egymásra néz, tekintetük nyugodt, a gyermeké szinte enyhe örömet sugároz. A széna és a kovácsolt szög kész tárgyként lettek installálva a műhöz.

A bárány esetében az a kérdés foglalkoztatott, hogyan létezhet háború az Isten által teremtet világban? Az áldozati bárány motívumát dolgoztam fel olyan formán, hogy magabiztosan áll négy lábán a sáros harcmezőn, ahonnan kitekint a nézőre katonai sisakkal a fején. Ahogy a másik szobron is, itt is szándékos, didaktikus szembeállításra törekedtem. Ez a fajta szembeállítás a példázatok formája is, és habár gyakran szándékos leegyszerűsítésnek hat, én éppen a kérdés drámaiságát szerettem volna hangsúlyozni, amit ugyanakkor a kész tárgyak és a mintázott, akril lakkal egységesített gipsz-szobrok együttes játékos hatásával oldani is próbáltam.

A harmadik szobor témája a Bűnbeesés: a kígyó arra csábítja a Paradicsomban Ádámot és Évát, hogy az isteni tiltás ellenére egyenek a tudás fájának almájából. A kígyó létezése – a rossz jelenléte – nem lehetett a mindenható előtt rejtve, de ha a rossz csak a hiányos jó, volt-e valóban lehetőségük másként dönteni? A történetből a kígyót emeltem ki, amint alma helyett, a modern kori tudást jelképező Iphone-ra csavarodik éppen.

Összegzésként elmondhatom, hogy ez a projekt sok időt és energiát emésztett fel, de a végeredményeket látva nem bánom, hogy ez így alakult. Számos fontos tapasztalattal gazdagodtam, mind a gyűjtő, mind a munkafolyamat alatt, amelyeket a jövőben készülő munkáimnál is kamatoztatni tudok majd.

Köszönöm szépen, hogy megtisztelték figyelmüket!